

Český jazyk 2

Jazyková část

Odkazy jsou uvedeny na učebnici (Čechová, M., Hlavsa, Z. a kol., Český jazyk pro střední školy. Mluvnická a jazyková část. SPN, Praha 2003.

Opakování – slohové útvary – popis.

Mluvnické kategorie – hl. substantiva, adjektiva, verba.

Opakovací rozbor:

Mnozí z nás nejen někdy nevědí, jaké nesčíslné bohatství nabízí svému obyvatelstvu hlavní město, ale často ani nechápou případy, kdy pro krásu nazývají cizinci Prahu královnou světových měst.

1. Určete v textu slovní druhy.
2. U sloves, podstatných a přídavných jmen určete mluvnické kategorie.
3. Slovo nesčíslné nahradte v textu vhodným synonymem (slovem téhož významu).
4. V poslední větě tohoto souvětí užití formy trpného rodu a pozměněnou větu napište.
5. Určete větné členy v textu: z nás, bohatství, pro krásu.
6. Větný člen pro krásu nahradte vedlejší větou.

Syntax - skladba

Se zabývá vztahy mezi slovy ve větě, správným tvořením větných konstrukcí a slovosledem.

Věty slovesné

Větné členy základní¹

- základní větné členy: podmět, přísudek

a) podmět (subjekt) S

- nevyjádřený: je zřejmý z tvaru slovesa a jeho koncovky
 - např.: Myslím to dobře.
- všeobecný: blíže neurčený, ale osobní
 - např.: Říkali to v rozhlase. Kdo se bojí, nesmí do lesa.
- neurčitý: neznámý neživotný původce
 - např.: Na půdě to zapraskalo.

b) přísudek (predikát) P

- je nezávislý na jiném větném členu, shoduje se s podmětem, vyjadřuje děj, přisuzuje někomu činnost, vlastnost, stav, změnu stavu
 - slovesný (predikát verbální) : je vyjádřen určitým tvarem slovesným slovesa plnovýznamového, s podmětem vytváří predikační dvojici. (Např.: Pavel čte.)
 - slovesně jmenný (predikát verbonominální) : je vyjádřen určitým tvarem slovesným slovesa neplnovýznamového + výraz jmenné povahy
 - se sponovým slovesem (Otec je zpěvák.)

¹ Latinské názvy jsou uváděny pro zajímavost.

- s modálním slovesem (Mohl dosáhnout lepšího prospěchu. => mod. sloveso + infinitiv)
- s fázovým slovesem (Začal se učit němčinu. => udává počátek, konec, průběh děje)
- s kategoriálním slovesem - abstraktní substantivum dějové nebo stavové + sloveso dát (příkaz), vést (jednání), uzavřít (mír), složit (slib)

(viz str. 110-112)

Větné členy rozvíjející

- rozvíjející větné členy: přívlastek, předmět, příslovečné určení, doplněk

c) přívlastek (atribut) At

- závisí na podstatném jméně, které blíže určuje
- vyjádření: nejčastěji vyjádřen přídavným jménem, zájmenem, číslovkou nebo podstatným jménem (např.: krása hor)
- shodný (Ats) - shoduje se s jménem (v rodu, čísle a pádu); stojí většinou před jménem
- neshodný (Atn) - neshoduje se se jménem; stojí většinou za jménem a je nejčastěji vyjádřen substantivem v genetivu (ve 2. pádě).
- rozdělení podle významového stavu k řídicímu jménu:
 - volný - vyjadřuje doplnění, které není příliš podstatné - můžeme ho vynechat, aniž by věta změnila smysl
 - těsný - po oddělení tohoto doplnění má věta zcela jiný smysl; odděluje se čárkou
 - přístavek - někdy se považuje jako druh volného přívlastku (Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny)

d) předmět (objekt) O

- závisí na slovese nebo na přídavném jméně
- vyjádřen podstatným jménem, zájmenem, infinitivem (dovedu hospodařit)
- ptáme se na něj pádovými otázkami

e) příslovečné určení (adverbiále) Ad

- závisí na slovese, na přídavném jméně nebo na příslovci
- rozdělení: času (temporis, Adt), místa (loci, Adl), způsobu (modi, Adm), příčiny (kauze, Adc), podmínky (conditionis), připustky (concessionis) (přes nepříznivé počasí vyjel)
- vyjádření: nejčastěji příslovcem, podstatným jménem nebo infinitivem

f) doplněk (atribut verbální) Atv

- závisí na podstatném jméně (většinou podmět) a zároveň na slovese, a to na slovese plnovýznamovém; slovesa neplnovýznamová: být, bývat, stát, stávat se; (Děvčata tancovala bosá)

(viz str. 112-116)

Věty jmenné

Jejich organizační složkou není sloveso ve tvaru určitém.

- dvočlenné (Naši hokejisté opět doma)
- jednočlenné (Hlavní nádraží)

Větné vztahy

a) predikace = prisuzování, mezi dvěma větnými členy

- bývá mezi podmětem a přísudkem, nebo částí přísudkovou a podmětnou ve větě, přičemž přísudek se shoduje s podmětem v čísle a osobě

b) determinace = určování = větný člen řídicí ovlivňuje podobu větného závislého členu

- vyjadřuje závislost členu na svém řídicím větném členu

- závislost může být vyjádřena:

- shodou = kongruence

- závislý člen se musí s řídicím členem shodovat v pádě, osobě nebo rodě

- bývá nejčastěji mezi přívlastkem shodným a podmětem (např. můj bratr)

- řízeností = rektace

- řídicí člen jenom ovlivňuje (určuje) pád závislého členu (většinou jména)

- je mezi přísudkem a předmětem, doplňkem a příslovečným určením vyjádřeným

podst. jménem

- např. přinesl kytku

- a mezi podmětem a přívlastkem neshodným

- přimykáním = adjunkce = přiřazení, týká se příslovečných určení

- řídicí člen neovlivňuje mluvnický závislý člen (osobu, číslo, ...)

- vztah vyplývá jen z významu

- bývá nejčastěji mezi přísudkem a příslovečným určením vyjádřeným příslovcem

- např. přišel pozdě

c) koordinace = souřadnost

- projevuje se u několikanásobných větných členů

- vyjadřuje stejné vztahy jako u hlavních vět = slučovací, stupňovací, odporovací, vylučovací, příčinný, důsledkový - pomocí souřadících spojek, jako u vět

- např.: hodný, ale apatický člověk = odporovací vztah mezi přívlastky

d) apozice = přístavování

- je to vztah široké ztotožnitelnosti = bližší určení podstatného jména determinací shodou

- objevuje se jen u přístavku (= apozice)

- např.: Václav Havel, prezident ČR, se vrátil z oficiální návštěvy.

Úkoly a cvičení

Str. 130 cv.1, 2, 4, 5, 6, 7,